

Ağrılı və inamlı şair

O söz demək xatirinə söz söyləyir. Sözü «Tanrının özü» hesab edən şair söze son dərəcə ehtiyatla yanaşır, onu Tanrının bəxş etdiyi nur hesab edir. *Mən sözdən qorxuram-Tanrıdan qorxan kimi* Çünki söz Tanrının, Tanrı sözün özüdür. O, bir nurdur süzülüb ərş-aladan gəlir. Ərşlə fərşin zati, astarıdır, üzüdür. Şair öz dünyasından gələn haqq səsinə yazıya köçürür və özünün dediyi kimi yazılmaması qeyri-mümkün olan mövzular-dan yazır. Onun fikrinə, «şairin şerindən də onun öz dünyasını dərk etmək çətin deyil». Bu baxımdan şairin yaradıcılıq məhsulları onun şəxsiyyəti ilə vəhdət təşkil edir. Belə ki, bu insana laqeydlik, biganəlik yaddır. Məhz buna görə də sirli-sehirlili nağıla bənzər dünyamızın ağır-acılarında, milli bələlərimizdən yazan Xanəli Kərimli həmişə əca Haqqına tapınıb «bir Allah qulu kimi gələn vəhyləri yazmaq» yanaşı bütün varlığı ilə yaşadığı heyatda baş verən haqsızlıqları, ədalətsizliklərin qarşısını almağa çalışan, bu işdə aciz qalanda Tanrıya səslənən şairdir.

«...Nə qədər sürəcək bu kor qarantlıq?...»
Özün bir nəzər sal bizə bir anlıq
Sən axı, nəzərsən, nəzər ol, Allah!
Sən özün çarəsən, çarə qıl, Allah!
Onun «duaları» da Tanrıya tapınmağın bariz nümunəsidir. *Daşı tərəziyə düz qoyan Allah, Sən dağı yolumdan dumanı, çanı. Hər bəndə qəlbində iz qoyan Allah, Düşməni qabağında xar etmə məni.* Şairin qüvvət aldığı ulu Tanrıdan sonra səcdə etdiyi ikinci qüvvə müstəqil dövlətimiz və onun rəmzi olan bayrağımızdır:

*Mənim başımın üstədə
İki səcdəgahım var
Biri uca Allahım,
Biri-yenməz bayrağım!*

Bayrağı «yad ellərdə danışan saf dilimiz, vüqarımız - ləyaqətimiz» hesab edən şair millətimizin yüksəlişinə, sivil millətlər içərisində öndə olmasına sevinir, qürur duyur.

«Hər bir şairin yaradıcılığının məgzi ilk növbədə mühitlə mübarizədir» - deyənlər yanılımlar. Xanəli müəllim yaşadığı mühitlə mübarizə aparın şairdir. Mühitin eybəcərliklərini, bu millətin xislətinə yad ünsürləri durmadan qamçılayaraq vəziyyətdən çıxış yolu arayan şair yenə Tanrıya tapınır:

*Tökülür abır-haya, tapdırın qeyrət-namıs,
İnsanda insanlıq yox, istəyirsən köpük qus
Hər yerindən duranlar hökmü-fərmandır, əfsus...
Bu nə belədir belə, tudu bizi, İlahi.*

Şairin «Bir xırda padşaha», «Kötüklər», «Allah özü qurtar-sın», «Ləke götürmə», «Qalırımı», «Qayıtmalıyam» və onlarca digər şerində mühitlə mübarizə motifləri güclüdür.

Ağrıları çox olan, el yükü daşıyan şairdir Xanəli Kərimli! Tariximizin çay yaddaşına yazılmış 20 yanvar acısını, şəhid ağrı-acısını yazan insandır. Bu sızıntılar, bu acılar içərisində çırpınan şair əsl vətəndaşlıq mövqeyindən şəhid dili ilə xalqı laqeydlikdə, biganəlikdə ittiham edərək milli birliyə çağırışla səslənir.

...Bir millətdə ki
«Sənin» ola, «Mənim» ola,
Bir millət ki, yaxşı-pisi bölənmiyə
Öz dərindən dərini bilib çəkənmiyə,
Bir millət ki, yaxşı-pisi bölənmiyə
Vətən üçün, yurdu üçün ölənmiyə,
Bir millət ki, kimliylə öyünməyə,
Bir bədəndə bir can olub döyünməyə
O millətin yolunda da ölmək günah
O millətin içində də qalmaq günah,
O millətin dərini də bölmək günah.

Xanəli müəllim poetik düşüncələri ilə nakam şairimiz Almas İldırımın içində boğulan səsinin davamçısıdır. Əgər Almas İldırım «Əsir Azərbaycan»ın dərnlərini hayıqırdısa, Xanəli Kərimli sinəsində Qarabağ, 20 yanvar yararı olan «Yaralı Azərbaycan»ın sızıntılarını dünyaya car etməyə can atır:

*Azərbaycan - dərtdə içində solan anam
Yarı canı ellərdə qalan sonam
Azərbaycan mənim canım, mənim balam!
Danışdıca qövr eləyir içindəki yaraları,
Bir atəş təpəşənlər dörd bir yana paraları:
Azərbaycan - hər yerində şahidistan (1, s.106).*

Xanəli Kərimli lirikası xalqın hikmət xəzinəsindən, yurdun əsrarəngiz təbiətindən qidalanıb boy atır. Xalq ədəbiyyatı ru-hunda pərvəriş tapır. Doğma yurdun buulaqlarını, dağlarını, dərələrini, hər bir fəsildə dəyişən bənəzləri, özünəməxsus gözəlliklərini ilhamla tərənnüm edir. Şairin şerləri dil və formaca xalq ruhuna yaxın, axıcı və səlisdir. Onun şerləri ictimai ideya, fikir baxımından bütün zamanlar üçün müasirdir. Çünki Mirzə Cəlil ruhlu şair milli bələlərimizi, kədərimizi, cəmiyyətdə baş alıb gedən eybəcərlikləri, hələ də «sağ olan dərnlərimizi», si-nemizə çəkilən çalın-çarpaz dağları poeziya müstəvisinə köçürmüşdür. Xanəli Kərimlinin lirikası doğma torpağına, tarixinə, təbiətinə bağlıdır. Yurdunun əsrarəngiz təbiətini, ən kiçik torpağının hər qarışını sevmə-ə, əzizləyərək vəsf etməklə yanaşı böyük türk dünyasının da gözəlliklərini eyni məhəbbətlə qələmə alan Xanəli Kərimli ümumtürk aspektindən çıxış edir.

Qoca türkün ərənlərindən biri kimi türkün birliyi, bütövlüyü uğrunda qələmi ilə çarpışan, bütün varlığı ilə türk ruhunu yaşadan «Nə mutlu yuq türkəm dey!» səsi gəldikcə hayıqırmıqdan qürur duyan Xanəli Kərimli!

Şerlərindəki dil gözəlliyi, təşbehlər, bənəzmələr şer-in, sə-nətin bu güncü tələbləri baxımından müasir, yeni və maraqlı poetik nümunələrdir. Onun şerlərində mübarizlik pafosu güclüdür. O, oxucuda ata-baba yurdumuzu sevmək, onun müqəddesliyini, milli məniyyətimizi, varlığını göz bəbəyi kimi qorumaq və s. kimi vətənpərvərlik hissləri asılıyır:

*Mən bütövüdim, bölən böldü,
Köçən köçdü, ölen öldü.
Bağrın yandı, bu nə dağdı...dağdı?...*

*Qaysaqılansa da yarası,
Yetməyib vətən qarası,
Döz, ürəyimin parası,
Dərnlərimiz sağdı...sağdı.*

Haqqında söz açdığımız şair poeziya nəhənglərindən ol-masa da, «biz Allah qulu» olub, zivə olmağa can atan «Ağzılı, lakin «Bütövlük» üçün həyəcan «Təbil» çalan «Inamlı şair Xanəli Kərimlidir.

Xanəli Kərimli tapadən-dinəgəcan milli, vətəninə, ulu-suna bağlı bir vətəndaş şairdir. Təmkinli şairin poetika-sında diqqəti çəkən xüsusiyyətlər kifayət qədər çoxdur. Lakin şairin yazadıcılığı əsasən Tanrıya tapınma, tişküllük, milli birlilik, mübarizlik ideyaları üzərində kök-lənmişdir.

Şair «Tanrı təvəsi», «Yer üzünün haqq səsi» olan türk xalqları sırasında özünəməxsus mövqeyi ilə seçilən soyumuzla, yurdumuzla fəxr edir:

Üç yüz otuz milyonluq bir sırada mən də varam
Onunçün də bu gündəmə dünənimdən bəxtiyaram
Bu birliyin hərərti sığışmayır yerə-göyə
Qürur ilə hayıqıram:
«Nə mutlu yuq türkəm dey!»
«Nə mutlu yuq türkəm dey!»

Xanəli Kərimlinin şerlərində coşqun vətən, millət və dil sevgisi üstünlük təşkil edir. Xanəli müəllim Şahbuz dağlarının qoynunda böyüyən dağ vüqarı, saf buulaqların suyunu içən tə-miz ürəkli, saf niyyətlili şairdir. O, kövrək və ifalı şairdir. Arabir keçmişinə boylanaraq xatirələrə baş-baş qalır, onları çözüür, kövrək məhəbbət hisslərini astaca təpədir, yaşanımları bu ahl çəgində bir daha yada salır:

*Sən dedim: «Sevən kəs yalvarsın gərək»
Mən dedim: «Yalvaran qəlb oğrusudur»
Sən dedim: «Sevən kəs qul olsun gərək»
Mən dedim: «Qul olmaq can qorxusudur»*

*Sən dedim, mən dedim...ötüşdüklə belə
Nə sən deyən öldü, nə də mən deyən
Görüşdüklə, ayrıldı, kuisişdüklə belə,
Hərdən xatirədir qapını döyən*
Yaşanımlı xatirələrini yerbəyər edən «gecikmiş məhəbbət haqqında ballada»da söyləyir, ahl sevgisinin şirinliyini dilə gətirir:

*Hər ömrün öz sevgisi,
Hər sevginin öz çağı var
Bir yandan diyiün vurann
Bir yandan da açmağı var*
Xanəli Kərimli lirikasında Şəhriyar şirinliyi, Məmməd Araz duzu vardır:

*Ey dağların könül açan havası,
Bulaqların zümzüməsi, davası,
Qartalların səngiməyən davası,
Sizi deyib bu dağlara dönərəm
Vallah, sızsiz yaşamaram, ölərəm!
və ya başqa bir şerində
Mən nənəmin əlçimini pozanda
Anam məni qarğıyardı, döydüdi
«Sənin kimi nədicə dəcəl balam
Düşmənimə tuş olmasın» - deyirdi.*

misraları özündə ustad Şəhriyar şirinliyi daşıyır.

«Ayağa dur, Azərbaycan!» deyərək xalqa müraciət edən Məmməd Araz harayına səs verən Xanəli Kərimli bu harayın səbəblərini, məqsədini ürək yanğısı ilə izah etməyə çalışmışdır. *Sən adı bir vətənimizdə vətənsizlik, hörmətsizlik, Vətənsizlər vətən edib indi səni, Azərbaycan!*

*Sənsiz bizim bundan belə yaşamağa haqqımız yox,
Haqlı ikən haqsızlaşan haqqı talan Azərbaycan!
Bəsdi daha özgələrdən çarə umdun dərindən sən,
Dərnlərinin çarəsi də sən özünsən, Azərbaycan!*
Şair öz dərdimizi özümüzün çözməli olduğumuzu bir daha beyan edir. Bunun üçün isə hər bir vətəndaş öz məsuliyyətini dərk etməli, əməli fəaliyyət göstərməlidir. Şairin bu misraları genclik üçün böyük təbii təbii.

Yaşadığı təzəddil dünyada insanların mənəvi-sosial ehtiyac-larını poeziya predmetinə çevirən və öz yozumları ilə bu problemləri çözməyə çalışan, hamının vəzifə və funksiyalarını bö-lüşdürdükdən sonra

*Bəş əli alımlı
Bir əli verimli,
Üzü bazar,
İçəri azar dünyada
Bəs sən kimsən?*

Ay Xanəli Kərimli! - deyərək özünə sualı verən şair bir çox şerlərində bu sualı özünəməxsus şəkildə cavablandırır da son-da yenə haqq dərğahının yolçusu olması qonaətində qalır:

*Mən Tanrının yolçusu,
Tanrıdır mənim aqam
Onunçün də atəşi
Sənməyən bir ocaqam.*

Ağrı şair həm də dər-in nam sahibidir. «Hər qarantlıq gecənin, bir işıqlı gündüzi var» misalına inanır. İnanır ki, bu tə-zəddilərlə dolu dünya da haqcasına məcrasına düşəcəkdir:

*İnanıram ki, hər şey yaxşı olacaq
Bütün xəbəslilikləri, qarəzli pislikləri,
Maskalanmış üzləri, batını ayri-üyrü,
Zahiri dümdüzləri qara torpaq udacaq
Şeytan da əl çəkib şeytanlığında
Əslinə qayıdacaq.*

Şairin inam çrağının işığı ilə getdiyi bu yol yenə də Tanrı, haqq yoludur. «Mən haqq yolunun yol yoldaşı-yam» deyən şair qardaşı Yolun açaq, qədəmlərin uğurlu olsun! Tanrı özü bu millətə dayaq dursun!

Fərğəne KAZIMOVA,
filologiya elmləri namizədi